

Ryszard Solik

Prawda/y (w) fotografii

Od obrazu rzeczywistości do rzeczywistości obrazu

Problem “prawdziwości” fotografii zwyczajowo łączono z jej techniczną specyfiką i możliwościami. W głównej mierze chodziło o automatyzm fotografii oraz wnikliwość (dokładność) rejestracji rzeczywistości nieporównywalną z dyspozycjami tradycyjnych mediów obrazowych. Własności te – jak sądzono – determinowały “prawdziwe odwzorowanie” oraz charakterystyczną dla fotografii “zdolność poświadczania autentyczności”. Kryterium tej autentyczności, podobnie jak w dyskursach prawdy, wyznaczała zasada analogii i relacja zdjęcia wobec utrwalanej, pokazywanej rzeczywistości. W niniejszym tekście, inspirowanym kulturalizmem i paninterpretacjonizmem, założenie to zostało zakwestionowane. Nie odnosimy się bowiem do świata jako takiego, ile do sposobu, w jaki świat istnieje dla nas w obrębie pewnych uwarunkowań kulturowych, społecznych, dyskursywnych. W efekcie, również problem prawdy i prawdziwości fotografii konkretyzuje się w interpretacji i poprzez interpretacje. Zawsze w obrębie określonych strategii dyskursywnych oraz racji kulturowych wspólnot interpretacyjnych. Prawda i prawdziwość są zatem nieuchronnie zależne od kontekstu i dyskursywnie warunkowane. Przy tym podmioty interpretujące działają zgodnie z aktualnymi przesądzeniami wspólnot interpretacyjnych, które podzielają i uznają za swoje.

Słowa klucze: prawda, fotografia, interpretacja, kontekst, kulturowe wspólnoty interpretacyjne

Jakub Dziewit

Fotograficzny kościół zapośredniczenia

Rozważania o relacji człowieka ze światem

Punktem wyjścia do rozważań jest przekonanie o tym, że na pewnym ogólnym, w pewien sposób zmetaforyzowanym poziomie, da się przedstawić relację człowieka ze światem poprzez analizę i interpretację cielesnych praktyk zakorzenionych w materialnym charakterze swego rodzaju narzędzi kulturowych, które pośredniczą w poznaniu świata przez człowieka i tę relację również ustanawiają. Celem tekstu jest przedstawienie koncepcji wpływu kształtu aparatów fotograficznych na wykształcenie się myślenia podmiotowego w XIX wieku, a następnie interpretacja wpływu fotografii na człowieka współczesnego, co w efekcie prowadzi do ponownego ustanawiania zbiorowości. Kontekstem i podłożem interpretacyjnym do tego

będą rozważania o średniowiecznej symbolice kościołów, traktowanych tutaj jako aparaty numinotyczne.

Słowa klucze: fotografia, aparat fotograficzny, aparat numinotyczny, myślenie symboliczne, epistemologia, podmiotowość

Adam Pisarek

Posmaki diachronii. Przeszłość i fotografia na Podkarpaciu

Artykuł dotyczy relacji pomiędzy funkcją rodzinnych zdjęć w kulturze podkarpackich wiejskich społeczności a obecnymi tam sposobami porządkowania czasu. Autor rekonstruuje historię oddolnych praktyk fotograficznych i pokazuje ich związki z procesami modernizacji tamtejszych terenów wiejskich. Opisuje, w jaki sposób zmiany gospodarcze, społeczne i obyczajowe łączyły się ze zmianami formy i funkcji zdjęć. Interesują go także współczesne sposoby wykorzystania starych fotografii. Udowadnia, że takie inicjatywy, jak lokalne archiwa cyfrowe stanowią ważne formy utrwalania lokalnej tożsamości i popularyzowania tradycji. Podstawowym celem artykułu jest jednak dookreślenie miejsca fotografii wernakularnej w procesie powstawania współczesnych konstrukcji przeszłości i teraźniejszości. Bazując na etnograficznych badaniach terenowych prowadzonych na terenie jednej z podrzeszowskich gmin, autor argumentuje, że zdjęcia mogą stać się łącznikiem pomiędzy dwoma typami przeszłości – doświadczanej jako wzorzec i interpretowanej jako tekst. Jako takie, stanowią formę dynamicznego spoiwa pozwalającego radzić sobie z długotrwałą i radykalną zmianą kulturową.

Słowa klucze: fotografia wernakularna, tradycja, zmiana kulturowa, przeszłość

Kamila Woźniak

Ofelie wiecznie żywe, czyli literatura w fotografii (infrazy czeskie)

Autorka artykułu opisuje przykłady infraz, których zadaniem jest wzbudzenie emocji wywołanych lekturą tekstu literackiego i odzwierciedlenie ich w dziele artystycznym, w tym wypadku w dziełach trzech czeskich artystów fotografików. Punktem wyjścia do analizy trzech wybranych fotografii jest w pierwszej kolejności postać Ofelii z tragedii Williama Szekspira *Hamlet* i opis jej tragicznej śmierci, następnie odniesienie tego fragmentu tekstu do obrazu prerafaelity Johna Everetta Millais'a pt. *Ofelia*. Dalsza analiza skupia się wokół fotografii Martina Faltejska (cykl *Weightless*), Jana Faulknera (cykl *Nemesis*) i Barbory Bálkovej (cykl *Literary Suicides*). Opis fotografii przedstawiających Ofelię dotyczy m.in. ich symboliki (archetypów kobiecości, wody, natury), podkreśla podobieństwa i różnice między trzema nośnikami znaczeń (literatura, malarstwo, fotografia). Artykuł porusza kwestię m.in. doświadczenia wizualnego i zamysłu nad tym, czy pojedyncze opisywane fotografie uwolniły się od Szekspirowskiego kontekstu i wpięły w kontekst plastyczny, czy artyści zaproponowali własne, nowe odczytanie owego "mitu Ofelii".

Słowa klucze: fotografia, powieść, infraza, literatura, fotografia czeska

Anna Chromik

Popioły i zbliżenia. Materialność śladów Zagłady w fotografii

Celem niniejszego tekstu jest ukazanie związku pomiędzy konkretyzacją pamięci o Holokauście i afektywnym oddziaływaniem fotografii oraz eksperymentalnych

technik artystycznych wykorzystujących fotografię. Koncentracja na materialności doświadczenia fizycznych śladów Szoa, a także na strukturze i namacalności gestu artystycznego i materiałów użytych w procesie twórczym, może aktywować afektywny potencjał “czującego świadka” czy też “współświadka”, zarówno u artysty, jak i u widza. W tym celu uprzedmiotawiające spojrzenie musi zmienić się w spojrzenie, które dotyka i czuje. Przytoczone w artykule przykłady prac fotograficznych i malarskich uruchamiają ten rodzaj spojrzenia dzięki temu, że sięgają do dotykanej fizyczności popiołów – zarówno jako figury i tropu, jak i materiału twórczego, a także konkretnego materialnego śladu, który może zostawić swój odcisk na kliszy fotograficznej: są to prace Elżbiety Janickiej z cyklu *Miejsca nieparzyste* i jedna z fotografii Wojciecha Wilczyka z cyklu *Powiększenia*. Naznaczając możliwość stworzenia analogii pomiędzy przepracowywaniem traumy w procesie twórczym a inkorporacją popiołów w niefaliczny porządek tworzenia znaczenia, artykuł odnosi się również do stworzonego przez Brachę L. Ettinger pojęcia Transkryptum, zarówno jako teoretycznego konceptu jak i praktyki artystycznej.

Słowa klucze: trauma, Zagłada, fotografia, Transkryptum

Anna Kisiel

Przełamując spojrzenie Orfeusza
Praca (anty)archiwalna Brachy L. Ettinger

Seria malarska Brachy L. Ettinger *Eurydice* w dużej mierze opiera się na historycznym zdjęciu z likwidacji getta w Mizoczu dnia 14 października 1942. Fotografia ta, przedstawiająca nagie kobiety i dzieci czekające na egzekucję, staje się dla Ettinger bazą, na którą artystka nakłada kolejne warstwy farby. Trudno jednak określić tę sztukę mianem archiwalnej. Swoimi działaniami artystycznymi Ettinger próbuje uwolnić się z oków reprezentacji, wykonując tym samym, jak staram się pokazać, pracę (anty)archiwalną. Szkic ten bada związki twórczości Ettinger z archiwum fotograficznym. Po pierwsze, staram się wykazać niewystarczalność archiwum i zidentyfikować Ettingeriańskie próby jego przepracowania. Po drugie, przybliżam termin spojrzenia w psychoanalitycznej teorii macierzy. Spojrzenie widza – niczym wzrok Orfeusza, odsyłający Eurydykę do zaświatów – może ponownie uśmiercić kobiety z Mizocza; Ettinger stara się przełamać ten impas.

Słowa klucze: Bracha L. Ettinger, teoria macierzy, *Eurydice*, Orfeusz, archiwum, fotografia, Zagłada, getto w Mizoczu

Kamila Gieba

Fotografia – obraz – tekst. Wizualno-narracyjne formy
obrazowania katastrofy czarnobylskiej

Artykuł dotyczy wizualno-narracyjnych sposobów reprezentacji katastrofy czarnobylskiej. Analizie poddano dwa teksty kultury: album fotograficzny *Czarnobyl. Spowiedź reportera* Igora Kostina oraz komiks *Czarnobyl. Strefa* Natashy Bustos i Francesco Sancheza. Łączy je nie tylko tematyka, ale również połączenie kodu wizualnego i językowego. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, dla artykulacji tego doświadczenia jednokodowy przekaz okazuje się niewystarczający. Intermedialność stanowi sposób na oddanie traumatycznego doświadczenia postkatastroficznego.

Słowa klucze: Czarnobyl, fotografia, komiks, reportaż, reprezentacja

Kamila Żukowska

Obraz i jego cień. O związkach fotografii, magii i śmierci
w kontekście teorii Hansa Beltinga

Artykuł poświęcony został antropologicznemu znaczeniu fotografii i jej odniesieniom do innych mediów reprezentujących obraz człowieka. Fotografie, jak pisał Hans Belting, zwolennik koncepcji antropologicznego spojrzenia na sztukę, należy rozumieć jako nowy rodzaj maski pośmiertnej. Teoria rozumienia fotografii jako maski ma długą tradycję i została poświadczona w głównych tekstach programowych poświęconych sztuce fotografii (Benjamin, Sontag, Barthes). Perspektywa Beltinga pozwala jednak na wyodrębnienie ukrytych znaczeń i paradoksów wynikających z funeralnych korzeni przedstawienia człowieka. W tekście zostają zrekonstruowane główne koncepcje maski powstałe na przestrzeni dziejów (maska pośmiertna, maska teatralna, maska balowa), dzięki czemu znaczenie fotografii traktowanej jako maska staje się pełniejsze. W ten sposób ujęta zostaje wyjątkowość fotograficznego przedstawienia, łączącego wszystkie konteksty rozumienia maski. Potraktowanie fotografii jako kolejnego w historii medium służącego ludzkiej reprezentacji pozwala na prześledzenie głównych zmian w podejściu do ciała i ludzkiej skończoności. Fotografia okazuje się najbardziej wyjątkową techniką reprezentacji ponieważ sprzeciwia się śmierci i zarazem ją potwierdza – jest świadectwem XX-wiecznej próby ukrycia śmierci i uniwersalnego pragnienia zachowania życia. Fotografia bowiem, wpisując się w zmianę jaka dokonała się w XVIII i XIX wieku, zapewnia fotografowanemu pamięć, która traktowana jest wówczas jako symbolicznie “miejsce” pośmiertnego życia. Koncepcja obrazu i medium Beltinga stwarza kontekst do rozważań o fotografii jako strategii mającej na celu symulację życia.

Słowa klucze: Hans Belting, fotografia, obraz, śmierć, maska

Mariusz Wojewoda

Prawda a wiarygodność fotografii – epistemologiczne i etyczne
aspekty rozumienia obrazów

Artykuł poświęcony jest analizie problemu prawdy i wiarygodności w kontekście komunikacji obrazami fotograficznymi w przestrzeni publicznej. Użytkowanie nowych mediów sprawia, że wszystkie aspekty komunikacji internetowej powinny być traktowane jako przekaz publiczny. W przekonaniu autora artykułu, zagadnienie prawdy w rozumieniu epistemologicznym (gdy chodzi o reguły postrzegania), oraz prawdy i wiarygodności w rozumieniu etycznym (mając na myśli postawę i ocenę fotografii), stanowi ważny element refleksji nad współczesną komunikacją wizualną. Artykuł napisany jest z perspektywy filozoficznej, autor artykułu preferuje metodę hermeneutyczną. W części analitycznej autor odwołuje się przede wszystkim do filozofa Hansa-Georga Gadamera oraz teoretyka kultury wizualnej Williama J. T. Mitchella.

Słowa klucze: prawda, wiarygodność, fotografia, obraz świata, William J. T. Mitchell, Hans-Georg Gadamer

Krystian Grądz

Queerowanie matrycy: Estetyka ciała męskiego w fotografii Erwina Olafa oraz Ruvena Afanadora

Celem niniejszego artykułu jest spojrzenie na wizualną twórczość dwóch współczesnych fotografów – Erwina Olafa i Ruvena Afanadora – z perspektywy studiów queerowych. Z tej perspektywy badawczej twórczość zarówno Erwina Olafa, jak i Ruvena Afanadora jawi się jako swoista gra z konwencjami oraz oczekiwaniami społecznymi związanymi z płcią oraz seksualnością. Szczególne miejsce w tych rekonfiguracjach zajmuje ciało męskie, za pomocą którego Olaf i Afanador zdają się zaburzać ekonomię heteroseksualnego pożądania na rzecz nieskrępowanej kulturowymi ograniczeniami ekspresji cielesności. W konsekwencji takiego spektaklu tworzenia ciało zostaje przewartościowane nie tylko jako środek wyrażania performatywności, ale przede wszystkim jako medium stawiania się (*becoming*) – rezerwar bezustannie zmieniających się znaczeń.

Słowa klucze: fotografia, Erwin Olaf, Ruven Afanador, estetyka męskiego ciała, queer, męskość

Marcin Hanuszkiewicz

“Wysadźcie linie słów na ziemi”: topologia wirusowa w kolażach Williama Burroughsa

Metoda uprawiania literatury (oraz sztuk wizualnych) za pomocą tworzenia kolaży stanowiła dla Williama Burroughsa sposób przeciwstawiania się systemowi kontroli wpisanemu w samą istotę języka. W niniejszym artykule analizie poddana zostaje wizja języka jako pasożytniczej formy życia, którą Burroughs przedstawił w książkach takich jak *Wybuchowy bilet* lub *Nova Express*. Metoda kolażu (czyli, używając określenia Burroughsa, “cut-up”) rozpatrywana jest z kolei jako możliwość zburzenia struktur opresji, które replikowane są (bądź replikują się) poprzez ludzkie zachowania zgodne z obowiązującymi normami socjolingwistycznymi. Idea zmagania z pasożytami znaczenia powiązana jest tu natomiast z mitologią w ujęciu Rolanda Barthes’a, który w mitach dopatrywał się pasożytniczych warstw znaczeniowych nakładanych (lub nakładających się) na znaki w celu przechwycenia ich i zaprzężenia do obcej im wcześniej narracji. Podjęta zostaje również próba przebudowania teorii mitu zaproponowanej przez Barthesa w taki sposób, by, zamiast opierać się na diadycznym modelu znaku de Saussure’a, kompatybilna stała się z modelem triadycznym zaczerpniętym z semiotyki Peirce’owskiej. Rezultat tej przebudowy połączony jest następnie z tekstem Jeffrey Elmana o języku jako systemie dynamicznym, co pozwala na znaczne pogłębienie analizy sposobu, w jaki Burroughs przedstawia w swej twórczości językowego pasożyta.

Słowa klucze: William Burroughs, wirus, język, Nova mit, semiotyka

